

ונח ושאר דקדוקים. (כן שמעתי מפי תלמיד אחד ששמע מפי גיסו ששוחח אתו ברגע שהתעורר). וכן שמענו מידידנו ר' פינחס ראובן הי"ו שאמר לו מרן הגר"ע יוסף שליט"א שההגהות בסידור איש מצליח הסכימו עליהן מן השמים. ואכן מכר בשבוע אחד עשרת אלפים עותקים, כן ירכה וכן יפרוץ].

(ו) ומ"ש בעמוד 4 בזה"ל: "ועתה נפרט, הנה טעה טעות גדולה במה שקבע כיסוד מוסד שמטבע התפלה והברכות הם ע"פ דקדוק המקרא (בכמה מקומות ובפרט עיין בסוף קונטרסו). וכבר נשאל בכיו"ב הבא"ח (רב פעלים ח"ב סי' כה)". ושוב הביאו דברי הבא"ח שם שנשאל גבי ברכת הגפן שכל העולם אומרים בסגול תחת הגימ"ל, ומדקדק אחד אמר שצ"ל בקמץ. ושמעתי מאני ז"ל אמר שאין הולכים בנוסח התפלה אחר הדקדוק ושכ"כ מרן החיד"א. וענה להם הרב שאמת שכ"כ החיד"א גבי ניקוד כ"ף הכנוי אם בקמץ או בשו"א כמו נקדישך ונעריצך וכיו"ב שכיון שתיבות אלו מורגלות ותדירות בפי כל המון ישראל, אין לשנותן. ועפ"ז סיים הבא"ח שהוא הדין בענין תיבת הגפן. וסיימו (עמוד 5) בזה"ל: וע"ש בתשובה שהראה על מקומות רבים במטבע התפלה והברכות, בהם הנוסחאות הקבועות והמקובלות אינם ככללי דקדוק המקרא. עכ"ל.

ואתה קורא יקר שקראת דברינו עד הנה, אמור נא מי הוא זה שטעה טעות גדולה, הלא הראית לדעת מפי סופרים וספרים גדולים ועצומים, והמה חכמים מחוכמים, שכל נוסח התפלות והברכות ע"פ דקדוק לשון המקרא הוא, ועפ"ז הגיהו בכמה וכמה מקומות מראשוני הראשונים ועד אחרוני אחרונים. ולא כתבו מרן החיד"א והגרי"ח זצ"ל שאין לשנות המנהג רק בתיבות כאלו המורגלות והתדירות בפי כל ישראל, כמבואר להדיא בתוך דבריהם. וגם בזה הרואה יראה בדברי מרן החיד"א שלא כ' שאין להשגיח בדקדוק, אדרבא איהו גופיה ז"ל בספרו טוב עין כ' להגיה ע"פ הדקדוק כג"ל, ומ"ש בספרו יוסף אומץ אינו משום דלא משגחינן בדקדוק, רק כ' שבדבר כזה ששגור בפי כל ישראל בודאי טעו ויש ליישבם גם ע"פ הדקדוק. כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים. ומבואר דבשאר התפלה אפשר ונכון להגיה ע"פ דקדוק המקרא שעליו נוסח התפלה.

וראה איך אנשים אלו מטעים את הקורא, שכתבו בשם הגרי"ח "שהראה על מקומות רבים במטבע התפלה והברכות בהם הנוסחאות הקבועות והמקובלות אינם ככללי דקדוק המקרא". וכל קורא מבין לתומו שבאמת בהרבה מקומות בכמה ענינים אין הלשון תואמת לדקדוק. והרואה בדברי הגרי"ח בר"פ יראה שאין זה אלא בדבר אחד בלבד בכ"ף הכינוי, רק שהביא כמה דוגמאות שבכ"ף הכנוי אומרים בשו"א ותו לא. וזה כבר כתבו קודם לכן, כשהביאו דברי מרן החיד"א בשינוי נקודות נקדישך ונעריצך וכיוצא בהם ועליה אנו דנים, ולא כתבו דברים אלו שנית כאן, אלא להטעות הקורא.

ח) ובעיקר דברי מרן החיד"א, הן אמת שמרן החיד"א חרה אפו מאד ע"ז ודיבר בתקיפות רבה שאין לשנות מנהג כל ישראל כמבואר באורך בספרו יוסף אומץ (סי' י'). אולם כבר בא חכם מוה"ר הגאון המדקדק העצום הבקי בחדרי תורה חסיד שבכהונה איש האמת רבנו שאול הכהן זצ"ל והשיב על דבריו כדרכה של תורה, בספרו היקר והחשוב לחם הביכורים והאריך בענין זה (ע"ש בשער הכינויים מדרג טז ע"ב עד דף לא ע"א) עש"ב. והגני עורך לפניך קורא יקר ענין זה מראשו ועד סופו, ורוב הדברים מספר לחם הביכורים עם תוספת בס"ד.

הנה נודע בכל ספרי המדקדקים שכ"ף הכינוי בשמות כגון עמר עירך ארצך נחלתך טובך וכיו"ב, אינה מנוקדת בתנ"ך לעולם בשו"א אלא בקמ"ץ, ואין אומרים עמר עירך ארצך נחלתך טובך, אלא בקמ"ץ, ובסוף משפט אומרים האות שלפניה בסגול כמו עמר עירך ארצך נחלתך טובך, ובאמצע משפט אומרים בשו"א באות שלפניה כמו עמר עירך ארצך נחלתך טובך. וכן הוא בכל כ"ד ספרי הקדש בלי יוצא מן הכלל. וכבר מוה"ר לחם הביכורים (דף כה ע"ב עד דף כז ע"ב) הביא כל תיבה כזו המובאת בתפלה, כמה פעמים הובאה בתנ"ך, ושתמיד הובאה כ"ף הכינוי בקמ"ץ ולא בשוא. והם קרוב ל-900 פעמים. ע"ש. ומעתה אחר שביארנו לעיל בס"ד שנוסח התפלה נוסד ונקבע ע"פ דקדוק לשון הקדש, ושכן הגיהו במשך הדורות להתאים התיבות לדקדוק, פשוט וברור הדבר שכן הוא גם בזה לומר כ"ף הכינוי בקמ"ץ ולא בשוא.

וכל צורת ניקוד זה שכ"ף הכנוי בשו"א, בלשון ארמי הוא כמו שתראה בספר דניאל (פרק ב) חלמך ראשך משכבך רעיונך הודעך לבבך לקבלך בידך והשלמך ובתך ועוד ועוד וכ"ה בכל התרגום. הנעזוב לשון הקדש ונלך בעקבות לשון ארמית בתפלה שכולה בנויה על הלשון הצחה? ואף שחז"ל דברו בצורה כזו במשניות וכיו"ב כדלקמן, מ"מ כבר בארנו שבתפלה הולכים אחר לשון המקרא, ושכ"כ ראשונים ואחרונים.

וגדולה מזו שיש תיבות בלשון הקדש שאם כ"ף הכנוי בנקודת בשו"א היא כינוי לנקבה ולא לזכר כשבאה באמצע המשפט כמו לך בך, שלזכר באמצע המשפט יאמר לך בך, כמו כי ביצחק יקרא לך זרע, לך ולזרעך עד עולם, לא יהיה בך עקר ועקרה, זה לזכר. ולנקבה עלי לך מבשרת ציון, יקרא לך עיר הצדק. וא"כ באמרך בתפלה באמצע המשפט לך בך, הרי אתה פונה לבורא יתעלה חלילה בלשון נקבה, הנשמע כדבר הנורא הזה או הנראה כמוהו? וכמו כן מך בלשון המקרא הוא עני (ואם מך הוא מערכך), וא"כ באמרך בתפלה אין דבר נעלם ממך, הרי אמרת שאין דבר נעלם מן העני, הייטב בעיני ה' לעשות שונאו של הקב"ה מך ועני?

ויתר על כן, אף אם נתעקש ונאמר שבזה ראו לנכון לתפוס לשון חכמים, יש לתמוה מדוע לא תפסו כן בכל התפלה כולה, ולמה במקום אחד תפסו לשון המקרא, ובמקום אחר תפסו לשון חכמים באותן תיבות עצמן. ופעמים באותו קטע ממש פעם לשון מקרא ופעם לשון חכמים. היש טעם לזה? הנה לדוגמא בתיבת שמך, בפתיחה קדש שמך בעולמך על עם מקדשי שמך, ותושיעני בקרוב למען שמך, ובברכות ק"ש וקרכתנו מלכנו לשמך הגדול, ולאהבה את שמך, שבחו גאולים לשמך הגדול. ובתפלת י"ח ויתנשא תמיד שמך מלכנו. הרי שאותה תיבה עצמה נקדוה פעם שמך ופעם שמך ופעם שמך בלי טעם וריח רק כאשר עלה על רוחם. וכמו שביאר זה מוה"ר לחם הביכורים (עמוד ל'). וכן באותו קטע עצמו סותרים את עצמם, כמו בתפלות שבת בקטע רצה נא במנוחתנו, שים חלקנו בתורתך, שבענו מטובך, שמע נפשנו בישועתך, וטהר לבנו לעבךך באמת. והנחילנו ה"א באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה כל ישראל מקדשי שמך. ועתה אתה האיש המחפש האמת אמר נא היש ביאור והסבר לשינוי זה באותו קטע ממש. וע"ז

יש להמליץ הפסוק עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים, אם לשון התפלה לשון מקרא הוא לכו אחריו, ואם לשון התפלה לשון חכמים הוא לכו אחריו. מהו הבלבול הנורא הזה? ועוד לומר שאסור לשנותו? אתמהא! [וכיו"ב במשנה עדיות פ"ו מ"ג אמרו לו לר"א מה ראית לחלוק מדותיך וכו', אמרו לו לר' נחוניא מה ראית לחלוק מדותיך וכו'. ע"ש].

והנני מוסיף שהרואה יראה שרוב רובה של התפלה מנוקדת בכל הסידורים בכ"ף הכינוי ע"פ הדקדוק, ורק מעט מזעיר הוא שאיננו מנוקד כן. והרי לך בברכות תפלת שמונה עשרה, בעשרים ושבעה מקומות מנוקדת כ"ף הכינוי בקמ"ץ כדין, לבד ממקום אחד ויחיד שנשאר בשו"א. והגם לפניך: 1. חננו מאתך 2. השיבנו אבינו לתורתך 3. וקרבתנו מלכנו לעבודתך 4. גאולה שלמה למען שמך 5. ומלוך עלינו מהרה אתה ה' לבדך 6. ועל שארית עמך בית ישראל 7. לכל הבוטחים בשמך 8. כי בך בטחנו 9. ועל חסדך הגדול 10. תשכון בתוך ירושלים עירך 11. וכסא דוד עבדך 12. את צמח דוד עבדך 13. וקרנו תרום בישועתך 14. כי לישועתך 15. רצה ה"א בעמך 16. והשב העבודה לדברי ביתך 17. עבודת ישראל עמך 18. בשוכך לציון 19. נודה לך 20. ונספר תהלתך 21. המסורים בידך 22. שמך מלכנו 23. ויברכו את שמך 24. הטוב שמך 25. ולך נאה להודות 26. ועל כל ישראל עמך 27. ולברך את כל עמך ישראל. הרי לך כ"ז מקומות שכ"ף הכינוי מנוקדת בקמ"ץ כדקדוק המקרא, לבד ממקום אחד בודד בדרך עלינו ושבענו מטובך. היש מעם והגיון להשאירו על מכונו כי כן נדפס וכן נהגו? ואם תוסיף למנות אלקי נצור (לבד מהקדושה ויעלה ויבוא) נוספו שתיים כדין: פתח לבי בתורתך, הושיעה ימינך וענני, ולעומתם עשה למען שמך, עשה למען ימינך, עשה למען תורתך עשה למען קדושתך. נמצא חמש פעמים מנוקדת בשו"א לעומת עשרים ותשע פעמים! שמנוקדת בקמ"ץ כמשפט. וכן בכל שאר התפלה שרובה נקודה כדין, ורק המיעוט אינו מנוקד כדין, דוק ותשכח וקיי"ל בכל התורה כולה דאזלינן בתר רובא. הנתעקש דוקא לומר אותן תיבות מעטות שלא כדין, ועוד נמתח במי שרוצה לאומרן כהלכה? הוזהי דרכה של תורה תורת אמת? והלא כל אשר עינים לו יראה נבוחה שאין זה אלא מעות של איזה מרפס וכיו"ב, הנחזיק כמעוז במעותו?!

ודע שבדורות הראשונים אמרו הכל ע"פ הדקדוק וכ"ף הכינוי בקמץ וכבר
הבאנו לעיל דברי הראב"ע שכ' בפירוש שכל התפלה הקבועה כולה
בצחות לשון הקדש וצריכים אנו לדעת הדקדוק היטב שלא נטעה. ומבואר
שלא אמרו הכ"ף בשו"א, שא"כ אין התפלה בצחות לשון הקדש אלא לשון
ארמי התערבב בה. ובזמן האחרון הודיע מרן הגאון האמתי ראש הישיבה
שליט"א שכן מצא לדונש בן לברט תלמיד רכ"ג שחי לפני כאלף שנה ורש"י
בכ"מ מזכיר דבריו. [ראה רש"י שמות כ"ח כ"ח, במדבר י"א ח', מלכים א'
י"ט כ"א, ישעיה נ"ד ח', ס"ד ב', ירמיה ט"ו י"א, כ"ב כ"ג, יחזקאל ב' ז', כ"ג
כ"ד, הושע ה' ה', ז' י"ב, עמוס ז' ז', מיכה א' י"ג, תהלים י"ח מ"ו, כ"ג ד',
כ"ז ד', ל"א י"ט, ל"א כ"ג, ל"ב ד', ל"ה כ', ל"ז ז', ל"ט ז', מ"ב ב'-ד', מ"ו
ז', מ"ח ג', נ"ג ו', נ"ה י"ד, ס' ד', ס"ח ט"ו, ע"ד ו', משלי ז' י"ז, איוב כ"ו
ז', ל' י"ז, דניאל ב' י"ב, סוף קהלת. ובפירושו לכתובות דף יו"ד ע"ב בד"ה
צפד, והתוס' בסוכה דף ל"א ע"ב בד"ה הירוק ע"ש. והוא מייסד השירים
השקולים ומחבר פיוט "דרור יקרא" לשבת, ופיוט "דו"י הסר" לנישואין הנזכר
בפרישה ובית שמואל אה"ע סימן סב ס"ק י"א, ועוד. ורוב המחלוקות בינו
ובין מנחם בן סרוק הכרעת המפרשים כדעת דונש]. דהנה על הפסוק
בתהלים (נג ו) פזר עצמות חונף פירש מנחם בן סרוק ראש מדקדקי ספרד
(ורש"י מזכירו ג"כ בכ"מ) שפירושו מי שחונה עליך. ודונש בן לברט (תשובות
דונש עמוד 63-64) חלק עליו שלא יתכן לפרש כן, שא"כ הול"ל חונף,
במשקל קרא נא היש עונף, ותשכח ה' עושף, וסיים וז"ל: וכן לא נאמר אמן
בנך גברתך דברך הדרך והבך זרועך חסדך טלך ירך כבודך לבושך מלכותך
נפשך סודך עצתך פאך צדקך קרובך רעך שירתך תהלתך (הכל על סדר
א"ב) בשתי נקודות, כי אם בקמיצה גדולה כמו ישמח אביך ואמך ותגל
יולדתך, והלך לפניך צדקך, ופי יגיד תהלתך, הלשון הצחה על משקל הזה
היא בנויה. ע"כ. וחזרו תלמידי מנחם והשיבו על דבריו (תשובות תלמידי
מנחם עמוד 43-44) שהרי דונש עצמו אמר בשיריו שא עונותי בְּחֶסֶדְךָ, ועוד
כי אנשי בית שני שהיו לפנינו בעלי סברא ובעלי משנה לא נסדרה משנתם
ולא נאמר תלמודם אלא על הסדר הזה אמן בנך פעלך עונך וכו'. עכת"ד.
ומבואר מדברי כולם שלא אמרו בתפלה בשו"א, שא"כ היה להם לדחותו

שמואל הנביא

[33]

[ההצאות שנתכתה בעיירות ולם]

יהוסף, כל אשר אשא ואסביל / וכל אבוא בארץ - בעבדך;
 וזלגא את, כבר שטתי בתבל / וחייתי כמו רבים בדרך.
 כתבי זה - כתב ישר אמרי, ומי יורה לך ישר כהןך?
 כתבתיו - והפלות מצחך / לנגדו בפה רחב וארץ,
 ולא אדע, בקום הער למחר, תלכו אם לצרינו יעריך.
 ואם נזר, פני לא לעולם / תשורני וכי עוד לא אשורך.
 תנח לך בשבתך אל כתבי / וקמתך, ואם תישן - יעריך.
 ויום לא ירשו רבים ומורים / להוצילך - יהי רבך ומורך;
 בכל חונך וכל נפשך ועל כל / פרךך ירא יצרך וצורך.
¹⁰ קנה ביתך ושלך, כי תבונה - תהלתך והשלך - תהך.
 ירא אשך, ודבר טוב לדוך / ולשאתך, וכבר את תבך.
 והתאבה לכל זכרא, ושרם / קנתך הון - קנה שם טוב בעיך.
 יהוסף, הן לכל אוהב פלגו, ואם אין - ענהו מענה רב.
 והן תלך לכל חסר בהונך / ועת מלך - זכר את מסנךך;
¹⁵ עשה חיל ואל תבטח עלי מר / עשיתי, כי עשה חיל - יקרך.
 ותנבדל ורומה על גלית / אבותך, ואל תבוי לעיך.

המסל: המרובה - הרגום הכותב של
 גבי שיר זה "ובקץ שנת חמ"ב פשטו אבן
 עמאר [ציל אבן אבי עמר] ומגאד וגבורי
 כרונות הגבול והמרח והפראגים - ספרים
 נוצרים מקאטלוגיה על עיר לורקה. בתמלה
 ההחלטה להלכות בהם ועל כן ידעו החללים
 [של גרגארה] בכפר בלס (= Veloz) ולנו
 בו לילה אחרי הכונה הינה לקום בבוקר
 ללכת אל לורקה וללכת בהם [באוינים]
 מתוצה לה. אי כתב אלי מן הכתה בכפר
 בלס בלילה הווא ומאר את כבד הענינים
 וכתב לי צוואה בלשון התלמוד ונמצא דוגמתו
 סור - אך אל תשכח את צרכיך אהי.

[116]

שמואל הנביא

[34]

[ההצאות על יד לורקה]

שלח יונה מבשרת - / ואם אינה מספרת -
 באגרת קשנה אל / פנפיך מזהבך.
 מאגרת פמי כרפם / וכל בונה מקדשך.
⁵ ועת תשור ותתנשא / שנה אותה באגרת,
 ותנבדל ואל תחש - / פני שנות מזהבך.
 ועת תנע לבית יוסף / תצפצף על מרחם קנת.
 ועת תדר עלי ידיו / ישחק בך בצפנת
 ותיר את פנפיך / וכתב יקרא באגרת:
¹⁰ פני, דע כי כבר פרחה / עדת קמים מאגרת,
 ונפוצה עלי קרים / פמך תלקה מסערת,
 ובדרכים כמו צאן מ - / פלי רועה מפורת,
 ולא חזקה באויבתך / אשר תירק מלשנך.

יקר - יהיה לך להחילה. ¹⁶ צעיר - אך
 אל תבוי קמים מאגרת. ¹⁷ ולמחר - יש
 עוד עניני מוסר. ¹⁸ שיבני - מן המל
 חפזי. אור - עוד אלוך.
 [34]
 המסל: המרובה - הרגום הכותב הערבי
 של גבי שיר זה "ובקץ שנת חמ"ב פשטו אבן
 עמאר [ציל אבן אבי עמר] ומגאד וגבורי
 כרונות הגבול והמרח והפראגים - ספרים
 נוצרים מקאטלוגיה על עיר לורקה. בתמלה
 ההחלטה להלכות בהם ועל כן ידעו החללים
 [של גרגארה] בכפר בלס (= Veloz) ולנו
 בו לילה אחרי הכונה הינה לקום בבוקר
 ללכת אל לורקה וללכת בהם [באוינים]
 מתוצה לה. אי כתב אלי מן הכתה בכפר
 בלס בלילה הווא ומאר את כבד הענינים
 וכתב לי צוואה בלשון התלמוד ונמצא דוגמתו
 סור - אך אל תשכח את צרכיך אהי.

[117]

בכח גדול וביד חזקה, שכולם והוא מכללם אומרים בתפלה בשו"א. אלא ברור שבתקופתם עדיין לא נשתבשו ואמרו הכל בקמץ כדין. וכ"מ מדברי ר' יוסף בן ר' שמואל הנגיד כמ"ש מרן ראש הישיבה בשו"ת איש מצליח בסופו במלואים והוספות (דף ע"ע"א). ושכן דעת ר' יצחק דמן עכו (מקובל ספרדי בזמן הרמב"ן) בחלק מהתיבות לפחות ע"ש. ומהרי"ל גדול אחרוני אשכנז כ' עליו תלמידו (מנהגי מהרי"ל הלכות ר"ה) כל תיבה שמסיימת לך מך נך תך היה אומר בסגול עכ"ל. והביאו מוה"ר לחם הביכורים (דף ל ע"א). הרי שאמר הכל כדין בסגול וקמץ בסוף משפט, ופשוט דבאמצע משפט אמר בשו"א וקמ"ץ. וכן ה"ר שבתאי סופר ז"ל הביא בהקדמתו (הקדמה כללית פ"ו אות י) שכ"כ מהרש"ל בסידורו, בהר ציון משכן כבודך אין אומרים לפני הקב"ה אלא מְךָ דָךְ שָךְ אף כי (פי' וכ"ש) כי כל דָךְ מְךָ שָךְ לשון ערבי ולא לשון עברי. עכ"ל. ושכן ניקד רא"ק [כמדומה ר' אברהם קלויזנר] בסידורו. שאף שמצאנו כמה תיבות לזכר מנקודים בשוא כיון שהוא שוה גם לנקבה, אין רשאי לומר כן לפני השי"ת וכ"ש שלא נמצא בתנ"ך כן על הקב"ה. וסיים כיון שכך האחרונים הסכימו, כן יש לומר. ע"ש. וגדולי חכמי אשכנז בזמנו הסכימו לו לכל אשר יאמר ונתנו לו רשות להדפיס כפי דעתו הרחבה. וכן דעת הגאון היעב"ץ בספר לוח ארש (דף פט ע"ב) בפשיטות ובתקיפות רבה. ע"ש. וכ"ה בכל סידורי האשכנזים היום שמנוקד ע"פ הדין. וכבר נודע שדרך אחינו האשכנזים לשמור על מנהגיהם ואינם משנים אותם, אפי' במנהגים פשוטים ופעמים בטעות או קרוב לה ובקושי י"ל ע"מ שיסמוכו, אינם משנים, וכאן הסכימו לשנות, אות היא שראו שכן היא האמת הברורה, ושכל הניקוד הישן הנדפס בסידורים שיבוש וטעות גמורה. ומוה"ר לחם הביכורים בסו"ד (דף ל ע"ב) כ' שמצא ג"כ להגאון הרב יעקב ישראל אלגאזי ז"ל [אביו של הגאון המפורסם מהרי"ט אלגאזי] בספרו שלמי צבור (דף סא ע"א) שכ' קדש שְמֶךְ בעולמך על עם מקדשי שְמֶךְ, כשהוא נפרד צ"ל שְמֶךְ וכשהוא סמוך צ"ל שְמֶךְ, וי"א בנפרד שְמֶךְ ואינו לשון המקרא אלא לשון תרגום עכ"ל. (אלא שט"ס נפל בדבריו בניקוד והגיהו מוה"ר לחם הביכורים). הרי שגם הרב ז"ל קרי בחיל שאין לומר שְמֶךְ שהוא לשון תרגום ואינו לשון מקרא. ולמדנו מדבריו ז"ל שאינו מנהג ברור ופשוט אצל כולם לומר שְמֶךְ בשו"א

דו"ח ארש

מלכסני אל יסדר ואל יאחר פסוית שוכתו כי הסעכ נריכס לכך ואל יסחיץ החנוה
ואתפלל לאל עקידות לזי ועליו אסליך יבני ייסלי חרגזי וסעכני ולסעכ"ת יעלכו אל
החפלות כדמות וזהגלסות ככתיבות האמיתיות והחדושות באשר מתאנה וסעכס
לענכו הנאמן ככריתו וקיים באהבת דורש שלוחו וטובתו כלב תמים כל הימים השותם
כס הכנורג ק"ק בית ישראל ית"א יוסד' מ' לסדס אלול סכת וסוא יישר
אורחותיך לס"ק סנעיר יעקב בכ"ר אברהם בשן סי"מ :

וזאת היא חשובתי

החכם העלם והחולה • ככתס סחור לא יסולה • גהיר ודיין אפרין כחסייה דאס
התלה יחודה לתפלס • אהוכנו ידינו כחורר יעקב כסן נר"ו
יאר אנו כלה • כתנו הכהיר נחחדט ואכני כנולה • כניסני אתחול לעת ערב
הניהחסי כליטין לילה • אך כפתי עיזדתי סרעיד את נטף סטקי סס לי למרדה •
כנהלתי סרואות ככליתי כוראות • מי האיס אשר חלולנו לסעות כודון • למחת
את פי הדון • לגרזת הדון • במקום סהיה דאוי לסויה סוכה לסעכ"ת • לפעלא
עכ"א אחרן יישר • על סחורו כפיץ נסס יאל לנו אשר לא יתנאל • כסדוסי ההסון
חגישים תל חובה ה' לסס חנואל • ונינו כנזה • לא לרגון יהיה • וכבר סכסני
על זאת לסני סתי סניס • ככתני הארוך סלסתי ליד סעכ"ת תשונת סאלתו כענין •
ס"ת לחידנו סותיק כהר"ד סכסס סענדל יכ"ו • לכן לא אאריך כזה עכס"ו • נס
כילין סאון והסוקס גורס לבוא באהבה • כי סקה הייתי באיס נודד סקנו •
כרתי ססרר הוראני • על חנת לתקנו ולסוק כדקיו • וככני כעת נסבא כקדן
ווית • בלי סבוא וקוסד"א של הלכה • ספר סגורס כחדרי סנדול סנ"ל • לא
אוכל לססתחס כהס לזית כוא"ז (כאשר סיני שלוחו הככר דאוי העסק והחלאכה)
כל כן אסתפק ככסס כהכרשי • ישע סכס ויוסף לקס • אף כי דברים כסוסיס
אני חאה • כעלסס הכרטיס אשר כהס סנה את סעמו לסכס • כסס סעל חלה •
כאשר רסס ככתנו הככר • דונחא **שמך** הא"ס כסו"א • והכ"ף כקח"ץ •
וכהכס **שמך** • ח"ס סנולה וכ"ף • קחונ"ה • וכן כפסל **בקריתך**
ונחלס **ךך** הלח"ד סואית • והכ"ף כקס"ץ • וולתי
כספסן • או • הלע"ד קחונ"ה כהכ"ף כסו"א • ונחלות **בלחך כמך**
סחכני קחונס • ואות הקודחת סואית • רח כהכסן • סנו"ל
סוקס סו"א והדומה לזה • כל אלה דברים ככוסס חסרים לעזאזל דעת תורה •
ונקייא לסון מקרא • והכל כתונה לפני חולו כסדוי סכרס • הלא כתבתי סלסיס
כחוסנות • אלה וכאל לרבות ככפר בית תפילתי אשר ככית לססס' • זכ"ס לוס
אדס"ס כמנאו כהס לרוב • וכן כלסס כקודס • ועל ארבעה הלא אסיכנו כסככרי
לפני סניס שתיס כסעכ"ד ארוך ורעב סנ"ל : רח אני סושכ סלא היה יכול לקרצו
להיותו

שלא כ' אלא שי"א בשו"א, וכנראה שלאט לאט נתפשטה הטעות. וע"ע להגאון הרב שמ"ח גאגין בס' יריעות האהל (דף פ"ד-פ"ה) שעמד ע"ז וניסה ליישב כמה מקומות שמנוקד בשו"א, והודה בעצמו שיש מקומות שודאי טעות הם. וסיים בסוף שאין הוא בקי בחכמה זו ואינו אלא כמציץ מן החרכים ע"ש. אלמא מודה הרב ז"ל שאם טעות הוא ע"פ דקדוק לשון הקדש יש לתקן ולהגיה.

ועוד הוכחה שהניקוד נשתנה ומשתנה במשך הדורות, שבדפוס ויניציא (שנת רפד) הדפיסו תשכון בתוך ירושלים עירך וכן את צמח דוד עבךך [צילום מזה הובא באור תורה חדש אב התשנ"ב עמוד תתי"ט], והיום בכל הסידורים נדפס לנכון עירך וכן עבךך. והרב ישרש יעקב (הובאו דבריו בלחם הביכורים דף יז ע"ב) כ' ורוב סידורי התפלות כי כל פה לך יודה וכל לשון לך תשבח ע"ש. והיום בכלם נדפס לך. הרי שאין הניקוד נשמר, ובאלו שינוי לטובה ובאחרים שינוי להיפך, העל מדפיסים כאלה נסמוך? וע"ע להגאון ר' יעקב רקח ז"ל בספרו שערי תפלה שהעיד על תיבת קדשך שבקדושה שבדפוס אחד מנוקדת בשו"א ובשאר הסידורים שמנה שם בקמ"ץ ע"ש. והרב ישרש יעקב (שם דף כא ע"א) כ' שב"ד הרמ"ז והרש"ך. וע"ע (בדף יז ע"ב) שב"ד הרב שיח יצחק והרב לומברוזו בתיבות לך בך והעיד (בדף יט ע"א) שנדפס באמשטרדם סדור תפלה מנוקד על הרוב כדעתו בקמ"ץ, ומוה"ר לחם הביכורים העיד שם שכן נדפס סידור בסלאוויטא מונה היטב כן בכל הסידור כולו. אלא שנראה שהוא נוסח האשכנזים (ע"ש בדף כה ע"ב) ושם כ' שכן נדפס סידור בלבוב ע"ש.

נמצא שניקוד כ"ף הכינוי בקמ"ץ היא גירסת המדקדק הקדמון תלמיד רס"ג הוא דונש בן לברט וחכמי דורו [וקרוב לודאי שאם ראה מרן החיד"א דבריו לא היה יוצא בשצף קצף נגד בעל ישרש יעקב]. וכן גרס הראב"ע ומהרי"ל ומהרש"ל ומה"ר שבתאי סופר, והסכימו עמו גדולי חכמי אשכנז בזמנו הסמ"ע והשל"ה והב"ח ומהרש"א ועוד, וכן הדפיס היעב"ץ וכן נדפס בכמה סידורים וכ"ה היום בכל סידורי האשכנזים, וכ"ד הש"ץ והרב יריעות האהל, והרב ישרש יעקב והרש"ך ומוה"ר שאול בחיר ה' בעל לחם הביכורים. וחכמי תונס כתבו בהקדמתם לספרו שמי שרוצה לבטא בשפתים בסדר תפלותיו עפ"ד ההמ"ח, כדאי הוא לסמוך עליו אילנא רבה ותקיפא, דרב חיליה ורב

איש

מצליח

שמו

גובריה בחכמת הדקדוק משכינהו גברא לגברי לכו נא הגברים. ע"כ. והסידורים מזמן לזמן משנים נקודיהם, ואינם משוים מדותיהם כלל לא באותה תיבה ולא באותו קטע כלל. והרוצה לנהוג ככל הגדולים הנ"ל וליישר ארחותיו ולשוות מדותיו, יישר יאמר לו. וכן נכון והגון וראוי לכל איש אמת. וא"ת סוף סוף המנהג מכמה דורות אינו כן, והיו גדולי תורה ויראה ובקאים בחכמת הדקדוק ואעפ"כ לא שינו? לזאת אשיבך מלין כבר ביארנו והארכנו לעיל בס"ד שמהמנהג אין ראיה כלל, שהרי יש בו טעויות רבות בלי ספק שכולם מודים בהם, ואיך שגשגתרבו אותם טעויות כן גם טעויות אלו. ומגדולי התורה אין ראיה כמ"ש ג"כ שלא כולם ידעו חכמת הדקדוק וכל שכן בפרטיה, ולא ראו לנכון לתקן. וגם החכמים שידעו חכמת הדקדוק, הנה לא ראינו שישבו על המדוכה והחליטו בכ"ז שלא לשנות הסידורים. [חוץ מספר שכתב הרב בנימין איספינווא ז"ל והוזכר בשו"ת יוסף אומץ, והרב לחם הבכורים חקר אחריו בליוורנו ועקבותיו לא נודעו. וגם הוא לפי הנראה לא דבר אלא על תיבות נקדישך ונעריצך כדמשמע מלשונו ועי' להלן. והגני מגלה שהמחבר הנעלם של ס' ישרש יעקב שרמו עליו מרן החיד"א הוא ר' אברהם יחזקיה בשן מק"ק אמשטרדם והיה מו"ץ בהמבורג, ע' באוצר הספרים ערך ישרש יעקב. והוא או בנו התכתבו על נושא זה עם הגאון יעב"ץ כמבואר בסוף ספרו "לוח ארש" והסכים להם. וע"ע בשו"ת נודע ביהודה קמא חאו"ח סי' ב']. וממילא י"ל שאם היינו שואלים אותם על פתגם דנא והיו בודקים ענין זה יתכן שהיו מסכימים לשנות, וכל עוד שלא דברו בזה רק שלא שינו, אינה ראיה. ועיין כיו"ב למהרי"ט אלגאזי (הובא בדברי פתיחה ליבי"א ח"ה) שכ' מה שאנו תופסים כדעת מרן לענין הלכה, הוא בדבר שנודע לנו בבירור שמרן עמד בעיקר הדין ודעתו דעת עליון מכרעת לפסוק כן, אבל בדבר שלא נודע לנו אם עמד מרן בעיקר הדין כל כה"ג אין מן הראוי לפסוק בפשיטות כדעת מרן, וצריך לחוש לענין מעשה. ע"ש. ומינה לנ"ד. ואף שכאן נהגו בעצמם לומר כן, אינה ראיה. ובפרט שבנ"ד אינו דבר קל בחכמת הדקדוק וצריך התבוננות, שיש תיבות שבאו בסוף משפט בשו"א כמו לך בך אותך אתך עמך, דימו שכן אפשר בכל התיבות. ובפרט שהמשוררים גשמשו בשיריהם בשו"א לצורך משקל השיר, וחשבו ש"מ שאין בזה פסול, וכן היה

מנוקד בסידורים, וכן הורגלו מנעוריהם, כ"ז ועוד, גרם להמשיך במנהג ולא לשים לב אחד חכם ואחד תם. ובאמת כמה חכמים שעמדו ע"ז ראו והביטו שאינו נכון לומר כן תקנו והזהירו. ואנחנו בראותנו דבריהם ואחר בדיקה דרישה וחקירה ראינו שהנכון לומר בקמ"ץ, הנוכל להתעלם? והרי זה בבחינת עושה התורה ח"ו פלסתר, וכופה על האמת פסכת, ועובר על מה שאמרה תורה מדבר שקר תרחק. בפרט ובפרט שהמנהג הזה משובש מאד מאד והכל נעשה בלי דעת ובלי תבונה פעם כה ופעם כה, הנמשיך אחריו בעינים סגורות? הלא אין לדיין אלא מה שענינו רואות. וכבר נודע שמנהג שנתפשט ע"פ דלת העם ל"ח מנהג וכמ"ש מרן החיד"א בספרו טוב עין (סי' יח אות פג). והבא נמי בודאי התחיל להתפשט ע"פ איזה מדפיסים ומלמדים וכיו"ב, ואינו חשוב מנהג כלל. וכמה פעמים נמצא בספרי הפוסקים שדחו מנהג שהוא בטעות שלפי דעתם נשתבש במשך השנים, ולא נשאו פני הקודמים להם, דתורה אמת כתיב בה. ומצאנו כיו"ב שנתפשט המנהג בהרבה קהלות ישראל, ובאו האחרונים והוכיחו שנתפשט בטעות והמנהג הקדמון לא היה כן. כגון ברכה על הדלקת הנר בע"ש, שבדורות האחרונים נהגו בכל תפוצות ישראל (כמעט) לברך אחרי ההדלקה. וכבר בא חכם הלא הוא גאון עוזנו מרן הראש"ל שליט"א בספרו הבהיר יביע אומר (ח"ב סי' טז) והוכיח בטוטו"ד דלדין צריך לברך קודם. עש"ב. ומבואר שאין אחר האמת כלום.

ואע"פ שכבוד מרן החיד"א גדול מאד בעינינו ואנחנו לומדים דבריו בדחילו ורחימו, ושותים בצמא דב"ק, ועל הרוב עושים ככל אשר יאמר כי הוא זה, וכל תיבה ותיבה מלשונו הזהב, לא יערכנה זהב וזכוכית, מ"מ כבר אמרו חז"ל (ב"ב קל:): אמר להו רבא לר"פ ולר"ה בריה דר"י, כי אתי פסקא דדינא ידי לקמייכו, וחזיתו ביה פירכא לא תקרעוהו עד דאתיתו לקמאי, אי אית לי טעמא אמינא לכו, ואי לא הדרנא בי. לאחר מיתה לא מיקרע תקרעוניה ומגמר נמי לא תגמרו מיניה, לא מיקרע תקרעוניה, דאי הואי התם דלמא הוה אמינא לכו טעמא, מגמר נמי לא תגמרו מיניה, דאין לדיין אלא מה שענינו רואות. ע"ש. ומבואר שאין לומר כיון שהוא חכם גדול בודאי לא טעה ולילך אחריו אף שאין דבריו נראים בעינינו, אינו כן אלא כל חכם צריך לעשות לפי אשר יראו עיניו ולבבו יבין, וזוהי דרכה של תורה בכל הדורות,

שכמה וכמה פעמים דחו האחרונים דברי הקדמונים ולא פסקו כמותם, כי סברתם ודעתם אינה נראית. ועיין להראב"ד בהשגות (הלכות לולב פ"ח ה"ה) שחלק על הגאונים הרי"ף והרמב"ם, שהכשירו הדם קטום, וכ' כבר הופיע רוח הקדש בבית מדרשנו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול. והה"מ שם כ' ועם כל השבח שהוא משבח סברתו, כבר ראה הרמב"ן ז"ל דבריו והשיב עליהן ודחה קושיותיו. ע"ש. וכן נפסקה ההלכה מעיקר הדין (עי' סי' תרמו ס"א וס"י). ועיין בכתובות (נו). ואע"ג דלט רב נחמן ואמר כל דיינא דדאין כראב"ע הכי והכי תהוי, אפ"ה הלכה כראב"ע והלכה למעשה כראב"ע. הרי שאין לנו להשגיח במה שאמרו חכמים שקדמונו, בדבר שלדעתנו אינו אמת והם אמרו מה שאמרו כי כן נראה לדעתם, אבל בראותנו שאין דבריהם ז"ל מסתברים ואין האמת בעינינו כן, מחוייבים אנו לנהוג ע"פ האמת הנראית לעינינו, דתורת אמת נתן לנו. ובכמה מקומות אין אנו פוסקים כפי דעת מרן החיד"א כגון בברכת המינים בחתימה שדעת מרן החיד"א בקשר גודל (סי' טוב אות ז) לחתום ומכניע מינים. ותמהו עליו כמה אחרונים שהג' הנכונה זדים כדאיתא בירושלמי ובראשונים. וכן הכריע מרן הראש"ל שליט"א בספרו יחו"ד (ח"ה סי' ח'). וכן בברכת הנשים על מצוות עשה שהזמן גרמא, שדעת מרן החיד"א בספרו יוסף אומץ (סי' פכ) שיכולות הנשים לברך, וגם בזה האריך הרחיב מרן הראש"ל שליט"א בספרו יבי"א (ח"א סי' טל-מא) לאסור איסור ובפרט לדין שיש בזה ברכה לבטלה. עש"ב. וגם נראה שעיקר קפידת מרן החיד"א על תיבות נקדישך ונעריצך כמ"ש לקמן, ובזה השארנו הנוסח הישן. ודי בזה למי שרוצה לעמוד על האמת. ואחר כל זה הרי נדפס הנוסח הישן בסוגריים ולא השמטנוהו לגמרי, היש עוד מקום למענות ומענות? תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאווה וכו'.

ט) ומ"ש עוד שם "אלא שיש להשתומם מדוע השאיר את נקדישך ונעריצך בניקוד הפוך מכללי הדקדוק, והמעין בספר לחם הבכורים, יראה שגם בזה דעתו איתנה לשנות דוק שם היטב, וכן מסתבר דאם נאמר שיש טעם בדבר למה אינו נקוד ע"פ הדקדוק, כמו כן י"ל בשאר מקומות וכמו שביאר הבא"ח גבי ברכת בפה"ג. והוא תימה שלפי שיטתו ולפי כלליו כאן הכוזב, ולא נאמג"ו מימיו, וסידורו שלו מזויף מתוכו". ע"כ. אוי להם לבריות מעלבונה

של תורה, ומתוך ריסי עיניהם ניכר שאין מבינים מאומה בחכמת הדקדוק והנם כעורים באפלה, ומנחשים היש טעם ואם אין. ועתה הסכת ושמע, שאין הטעם כמו שביארו אותם טפשים אח"כ "שבשינוי גדול כזה דבר שבקדושה המורגל הוא ירא מהעם והוא חת שידחו סידורו על הסף", שאחר שיקבלו העם עשרות שינויים אחרים ובקדושה עצמה עוד כמה שינויים, וגם הנוסח הישן מופיע בסוגריים, אין שום טעם שלא יקבלו גם זה. אלא האמת היא שעד כה היו דברינו בשמות עצם, כמו עֶמֶךָ עִירְךָ ארצְךָ נחלתְךָ מִבְּרַכְךָ וכו"ב, אבל בפעלים מצאנו במקרא יוצאים מן הכלל כמו: ועדותיו וחוקיו אשר צִוְּךָ (דברים ו יז) עד השמִיךְךָ (שם כח מה) אשר צִוְּךָ (שם) אשר צִוְּךָ (שמואל א יג יג) כשמעתו עֲנֶךָ (ישעיה ל יט) כי פִּאֲרָךְ (שם נה ה) מה עֲנֶךָ ה' (ירמיה כג לו) מיום הברָאךְ (יחזקאל כח טו) עצמות חוֹנֶךָ (תהלים נג ו) לדעת מנחם בן סרוק הנ"ל ורוב המפרשים, ועוד. ואע"ג דעל הרוב לא נאמר כן, מ"מ כל מה שנוכל ליישב מנהג העולם אפילו בדוחק ע"פ הפעמים המעטות שנמצאו בתנ"ך, יש מקום שיישבו. כמו שתראה לרש"י ז"ל הובאה תשובתו בספר מחזור ויטרי לתלמידו (ח"א עמוד שמה סי' שיג) ע"ד המלך המשפט שכ' בזה"ל: והמלך המשפט שהוקשה בה שהיה לנו לומר מלך המשפט, גם אני הוקשיתי בה שנים רבות ואומר לבי שהגרסנים לפי מרוצתם שינו בגירסתם המלך המשפט וכו', אך שלא לשנות מנהג ראשונים יש לנו לסמוך על כמה מקראות שדברו בלשון הזה, ושוב הביא כמה דוגמאות לזה. ע"ש. [ועיין רש"י ברכות דף י"ב ע"ב]. ושמע מינה תרתי, חדא שאם לא היה מוצא מקום ליישב גירסתם, היה מתקן הלשון ותולה בטעות. והשני שאע"פ שנראה שהיא טעות, אם יש ליישב בדוחק שלא לשנות מנהג קדמונים, כן ראוי לעשות. וה"נ בנ"ד. אלא שנ"ד גרע לפי שהמנהג סותר עצמו פעם כך ופעם כך כנ"ל, ולכך גם בפעלים ראוי לתקן ע"פ הניקוד שברוב התנ"ך, ורק בנקדישך ונעריצך שע"ז דבר מרן החיד"א בעיקר כמו שנראה ממה שהביא דברי הרב ר' בנימין איספנוזא ז"ל שכ' היתכן שכל ישראל טעו בדבר של קדושה ע"ש בדבריו היטב. וכן נראה מוכרח, דאל"כ נמצא שמרן החיד"א סותר דברי עצמו שהרי בספרו טוב עין כ' שאפשר ושכן נוהגים להגיה ע"פ הדקדוק, ובספרו יוסף אומץ לחלק יצא דלא דמי להתם דהכא הוא תיבות התדירות

והרגילות בפי כל ישראל. ואינו מובן דכל המגיהים ודאי מגיהים תיבות הרגילות והתדירות, וכבר תמה כן מוה"ר לחם הביכורים (ריש דף כה), והוסיף שכאן אינו שינוי התיבה רק הניקוד. ושמא לא דבר מרן החיד"א רק בנקדישך ונעריצך שנאמרים בקו"ר ע"י הש"ץ וכל הקהל ושמא גם שאר הקדושה, משא"כ בשאר התפלה הנאמרת ע"י כל יחיד ויחיד לעצמו. וע"ע בספר יריעות האהל (דף פד ע"ב). ואיך שיהיה כיון שיש מקום ליישב נקדישך ונעריצך בדוחק ומרן החיד"א צעק בעיקר ע"ז, אין לשנות, משא"כ בשמות עצמם ובשאר הפעלים שבאו בתוך התפלה חזר דינם כמ"ש מרן החיד"א עצמו בטוב עין שיש רשות להגיה ע"פ הדקדוק.

ובדבר דעת מוה"ר לחם הביכורים על שתי תיבות אלו, הנה אמת נכון הדבר שדעתו דעת עליון כן, להגיה גם אותם כיון שכן בא על הרוב בתנ"ך אף בפעלים, ושגם המיעוט לא באו אלא לשון עבר, [וכן דעת היעב"ץ בס' לוח ארש דף פ"ט ע"ב ובסדורו], מ"מ לא החליט לגמרי בזה, שהביא בספרו (דף כה ע"ב) שנדפס סידור אחד בסלאוויטה כנוסח האשכנזים, והכל מנוקד ע"פ הדקדוק הכ"ף בקמ"ץ חוץ מתיבות נקדישך ונעריצך. וכ' ע"ז ולא ידעתי מה נשתנו אלו מכולם, וכנראה כי פחד המנהג נפל עליהם להיות שאלו התיבות, נאמרים מפי ש"ץ בקו"ר ונרגשים ביותר לכל, וסיים אח"כ קנצי למלין "שבשמות" אין שום צד בעולם כ"ף הכינוי בשו"א אחרי שלא בא כן בכל תנ"ך. עכ"ל. הרי שסיים שבשמות אין צד, אלמא בפעלים יש צד בדוחק, וע"ע בדבריו שם בכ"מ. וכאן כיון שהם תיבות נרגשות ויש ליישבם בדוחק, יש מקום לזה. ועיין בקונטרס תפלת כהן להרה"ג הגביר הנכבד רחיל ומוקיר רבנן ואיהו גופיה צורבא מרבנן ר' יעקב חדאד זצ"ל שהיה מחזיק ביד הגאון המקובל ר' משה עידאן זצ"ל (ונדפס הקונטרס הנ"ל בסוף לחם הביכורים), שהגיה כל התפלה ע"פ מוה"ר לחם הביכורים בזה, ומ"מ בנקדישך ונעריצך לא כ' כלום רק ציין לעיין בשער הכינויים. ע"ש. וע"ע למוה"ר הגאון סבא דמשפטים ר' כלפון משה הכהן זצ"ל בספרו הבהיר ברית כהונה (מערכת נו"ן אות כד) שהביא דברי מוז"ק הרב לחם הביכורים, וכ' שבתיבות נקדישך ונעריצך עד היום המנהג לומר בשו"א, ובשאר השמות והמלים והפעלים יש שנוהגים כפי מה שהורגלו ויש שנוהגים ע"פ דעת מוז"ק הרב הנזכר. עכ"ד.

וע"ע שם (סוף אות כה) כ' אך בתיבת נקדישך ונעריצך אני נוהג כמו שכן
 נהוג בפי הכל וכמו שהורו רבני תונס, וכמ"ש מו"ק שגדפסו שני ספרים
 באשכנו וכל הפעלים והשמות והמלים מתוקנים כדעתו ז"ל לבד מנקדישך
 ונעריצך. ע"כ. הרי שמוהרמ"ך ז"ל שינה כל תפלתו בקמ"ץ לבד מנקדישך
 ונעריצך. (רק מה שכ' שכ"ד חכמי תונס וכ"מ מדבריו באות כד, לענ"ד לא
 נתכוונו לזה לחלק ביניהם, רק כוונתם שאפשר להמשיך במנהג ומי שרוצה
 לשנות יכול לשנות. ע"ש. גם מ"ש שני ספרים ע"י בלהב"כ דף כה ע"ב. ודוק.)
 וגם מרן הגה"ק רבנו מצליח מאזוז זצ"ל הי"ד נהג בכל תפלתו ע"פ הדקדוק
 בקמ"ץ לבד מנקדישך ונעריצך שלא שינה מהמנהג. והסידור נדפס ע"פ
 שלשת החכמים מוה"ר לחם הביכורים ומרן הגה"ק רבנו מצליח מאזוז
 ויבלח"א מרן ראש הישיבה שליט"א, ולכך אע"פ שמוה"ר לחם הביכורים
 דעתו שהנכון לשנות גם בזה, כיון שמרן איש מצליח לא שינה המנהג, וכ"ד
 מרן ראש הישיבה שליט"א, לא שינו המנהג. וכ"ה כיום בכל סידורי
 האשכנזים (נוסח ספרד) שהכל מתוקן לבד מנקדישך ונעריצך, ואף אחד לא
 דבר עליהם מאומה. [ושמעתי מפי אמה"ג זצ"ל בהיותי בגיל 9-10 שאמר
 למר רחמים חדאד נ"י גבאי ביהכ"נ ע"ש ר' משה דרמון זצ"ל בתונס (וכעת
 גר באשדוד) שהוא אומר בלחש נקדישך ונעריצך, ותנא דמסייע ליה הגאון
 יעב"ץ בלוח ארש ובסידורו במוסף שבת ע"ש. אך לא שמעתי זה שנית מפיו
 יותר. ואפשר שאח"כ חזר בו].

ומעתה אמור נא, מיהו זה המזויף מתוכו, האם אנחנו, או כל שאר
 הסידורים שלו שסותרים עצמם עשרות עשרות פעמים באותן
 תיבות ובאותם קטעים? מיהו שהכזיב מימיו? מאן הוא דלא חש
 לקמחיה ולא ידע מאי קאמר ומוציא מפיו ככל העולה על רוחו? מי
 האיש הלזה הפוער פיו לבלי חק ולא ידע בין ימינו לשמאלו? ולפלא
 למה לא כתב על סידורי האשכנזים שהם ג"כ מזויפים מתוכם שהדפיסו
 נקדישך ונעריצך? האם משוא פנים יש בדבר או שפחד מהם?!

(י) וע"ד תיבת הגפן, אע"פ שהגרי"ח זצ"ל דעתו לומר בסגו"ל ויישב זה, וכ"ד
 יבלח"א מרן הגאון הראש"ל שליט"א, מנהגנו לומר בקמ"ץ כמו שאומרים
 בברכות השחר שלא עשני עבד, המכין מצעדי גבר. ומ"ש מרן הראש"ל ליישב

המנהג בספרו חזון עובדיה בתחלת הגדה של פסח, הנה הוא עצמו דחה הישוב במלואים. ע"ש. וכן דעת ה"ר שבתי סופר ז"ל בתחלת הגדה של פסח, וממנו נמשך המנהג אצל כל בני אשכנז וכ"ד הגאון יעב"ץ בספרו לוח ארש סימן אמ"ת. וחלק בזה על מר אביו הגאון חכם צבי שצחק על האומרים הגפן בקמ"ץ. והיעב"ץ כ' מפני שלא זכיתי לשאלו ולידע טעמו ואין אני מוצא סיבה נגלית לזוז מן הכתוב, לכן אני אוהז בלשון הכתוב ע"ש. שפתים ישק משיב דברים נכוחים. [וע"ש ברב פעלים שהביא ראיות שאין כלל זה מוחלט מפסוק ובגויים זריתנו דהול"ל זריתנו בקמץ. וכן מפסוק דבקה לארץ בטננו דהול"ל בטננו בקמץ ע"ש. ובמחכ"ת ראיותיו זרות מאד, והכלל נאמר רק בשמות-עצם ממשפחת הסגוליים כגון דרך, אבן, עבד, גבר, גפן וכיוצא. וכבר העיר על דבריו הגאון ר' דוד שלוש שליט"א באור-תורה אלול התשל"ג (עמוד קכ"ח) ובספרו שו"ת חמדה גנוזה ח"א סי' ח', ומסיק לומר הגפן בקמץ עש"ב. ומ"ש עוד הר"פ ע"פ האר"י ז"ל שהגפן רומז לשלשה קוין חג"ת ולכן אומרים אותו בסגול, אי משום הא די באות פ"א שהיא בסגול, אבל תרתי סגול למה לין]. (יא) ומ"ש עוד שם על פתח השער, אינם אלא דברי שטות ודברי קנטור בעלמא, ואין כדאי להשיב עליהם.

(יב) ומ"ש (עמוד 8) על תיבת בפה עמו שבכרוך שאמר, שבשעה"כ כתוב לומר בפה בה"א ולא ביו"ד כדי לרמוז על פ"ז תיבות שבכרוך שאמר. ושעפ"ז כתוב המג"א והמשנ"ב (רס"י נא) לנקד בסגול"ל וכ"ה בכל הגירסאות וזה אינו מתאים לדקדוק כיון שבא בסמיכות וצריך להיות בפי ביו"ד. וכתבו ע"ז: "וגם כאן אין אנו חוששים למשפט הדקדוק כיון שיש כוונה בדבר. אבל בסידור החדש הציק לו הענין ומסר נפשו לקנא קנאת הדקדוק והמציא מדעתו דבר שלא נשמע מעולם, לנקד הפ"א בציר", והביא דוגמאות שנדמו לו כראיות שגם זה לשון סמיכות מעייל פילא בקופא דמחטא המציא יש מאין מלה חדשה בלשון הקדש שלא היתה ולא נבראת". עכ"ל. והם לא ידעו ולא יבינו בחכמה זאת כלל, ולכן אינם מתוכחים באמת הראיה היא או לא, ורק יודעים לצפצף בפיהם כסוס עגור וכיונה פותה אין לב. והנה רבנו האר"י ז"ל לא אמר לנקד בסגול רק אמר לומר בה"א בשביל הרמז, וכבר כתבנו שתפלתנו מנוקדת כולה ע"פ הכללים. ולכך כתב מרן הגאון ראש הישיבה